

**Adina NICOLAE
Adriana STAMATESCU**

Autoritatea de lucru judecat în materie civilă



**– ÎN JURISPRUDENȚA ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE
ȘI JUSTIȚIE ȘI ÎN REGLEMENTAREA NOULUI COD
DE PROCEDURĂ CIVILĂ –**

Universul Juridic
București
-2012-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2012, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NICOLAE, ADINA

**Autoritatea de lucru judecat în materie civilă: în jurisprudența
Înaltei Curți de Casație și Justiție și în reglementarea Noului Cod de
procedură civilă / Adina Nicolae, Adriana Stamatescu. - București :
Universul Juridic, 2012**

ISBN 978-973-127-831-5

I. Stamatescu, Adriana

347(498)

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0731.121.218**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**

DISTRIBUȚIE:

tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

În loc de argument

Demersul de a aduna într-o culegere destinată în primul rând, uzului practicienilor, a deciziilor instanței supreme, considerate relevante în materia autorității de lucru judecat, s-a datorat observării fenomenului jurisprudențial din ultima perioadă, care pune din ce în ce mai pregnant, problema conservării și respectării efectelor hotărârilor judecătorești, din nevoia de securitate și stabilitate juridică, într-o lume nesigură legislativ și surprinzătoare, adeseori, jurisprudențial.

Într-o perioadă în care principiile și conceptele fundamentale ale dreptului suportă reconsiderări, se constată și o tendință nejustificată, de a repune în discuție hotărâri judecătorești, care au statuat într-o anumită modalitate asupra raporturilor juridice supuse judecății, curmând litigii și stări conflictuale în cadrul societății.

Adeseori, nemulțumite de soluția pe care au primit-o, după ce au avut posibilitatea și garanțiile procesuale corespunzătoare pentru a demonstra justețea dreptului afirmat și după ce au epuizat exercițiul căilor de atac, părțile inițiază demersuri prin care încearcă o repunere în discuție a ceea ce a fost deja judecat (încercându-se eludarea efectului autorității de lucru judecat, fie prin atragerea în proces a unei persoane față de care nu se urmărește în realitate, opunerea dreptului pretins, ci doar o modificare fictivă a cadrului procesual, fie indicându-se doar un mijloc de probă nou, nevalorificat cu ocazia primei judecăți, fără ca acesta să afecteze însă, cauza juridică a cererii, rămasă aceeași ca în primul proces).

Tot astfel, s-a constatat că există o confuzie la nivel jurisprudențial între cele două funcțiuni ale lucrului judecat, care presupun, tocmai pentru a se asigura prestigiul justiției și încrederea oamenilor în actul jurisdicțional, evitarea contrazicerilor nu numai între dispozitivele hotărârilor judecătorești, ci și între considerentele hotărârilor, ceea ce înseamnă, deopotrivă, că autoritatea de lucru judecat produce un efect negativ sau extinctiv, interzicând o a doua judecată care ar presupune verificarea acelorași elemente litigioase, precum și un efect pozitiv, care înseamnă că ceea ce a tranșat deja o instanță, indiferent că a făcut-o pe cale principală sau incidentală (când soluția s-ar regăsi doar în considerente) se impune unei a doua judecăți care ar avea legătură cu ceea ce s-a

hotărât jurisdicțional anterior, fără posibilitatea unei reevaluări din partea instanței.

A rezultat, de asemenea, că în mod nejustificat și nelegitim de normele dreptului pozitiv, în practica jurisdicțională se operează cu distincții terminologice între autoritatea de lucru judecat și puterea de lucru judecat, pentru a se da, de fapt, expresie efectului negativ și respectiv, efectului pozitiv pe care îl produce autoritatea lucrului judecat care se atașează hotărârii instanței.

O atenție deosebită ar trebui acordată în jurisprudență și problemei relativității autorității de lucru judecat, întrucât aceasta se opune cu valoare obligatorie, nesusceptibilă de proba contrară, doar în relația dintre părți, cele care au fost legate de raportul procesual și care au avut posibilitatea să-și expună pretențiile și apărările cu ocazia judecării.

Legat însă de problema relativității, cea care dă eficiență și întregește actul jurisdicțional la exterior este instituția opozabilității (în accepțiunea *stricto sensu* acordată acesteia), care presupune ca terții să nu poată ignora elementul nou apărut în ordinea juridică prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești, datorându-i respect, cel puțin până la momentul la care vor demonstra contrariul celor statuate jurisdicțional, dar în absența participării lor la procedura judiciară.

Adeseori însă, terții se limitează la a invoca relativitatea autorității de lucru judecat și a pretinde astfel, inopozabilitatea față de ei a efectelor hotărârii judecătorești, cu simpla motivare că nu au fost părți în procedura judiciară, iar tendința jurisprudențială constatată a fost, cel puțin până la un moment dat, de a primi asemenea apărări, nesocotind faptul că o situație juridică nou apărută (mai ales, urmare a unui act jurisdicțional) nu poate fi în principiu, nesocotită (terții având, evident, mijloace specifice de apărare împotriva acelor hotărâri care îi dezavantajează, fiind pronunțate în fraudarea drepturilor lor). La fel ca în materie contractuală, unde încheierea unui contract nu poate fi nesocotită de către părți cu simpla motivare că nu au participat la încheierea lui, tot astfel, în ipoteza actului jurisdicțional, acesta nu poate fi pur și simplu ignorat doar pentru că terțul nu a participat la procedura jurisdicțională.

Noul Cod de procedură civilă tranșează în mod expres această situație, reglementând pentru prima dată, problema relativității și opozabilității hotărârii, prin dispozițiile art. 429.

Împrejurarea că autoritatea de lucru judecat poate fi uneori nesocotită, ceea ce ar aduce deservicii justițiabililor și ar pune sub semnul întrebării actul de justiție, a făcut să fie reglementat un remediu pro-

cesual, acela al revizuirii hotărârilor pronunțate în asemenea condiții de nelegalitate. În practică, la acest remediu se recurge de multe ori, dar în cele mai multe situații în mod nejustificat (tinzându-se, mai degrabă, la încă un control de legalitate, în afara dispozițiilor procedurale).

Neajunsurile constatate în jurisprudență în legătură cu înțelegerea și aplicarea unui efect important al hotărârii judecătorești (reduc, cel mai adesea, doar la funcția sa negativă, de excepție procesuală, ignorându-i-se funcția pozitivă) pot fi depășite în lumina reglementărilor aduse prin dispozițiile Noului Cod de procedură civilă.

Astfel, autoritatea de lucru judecat este consacrată (potrivit art. 424 NCPC) ca efect al hotărârii judecătorești (nu doar excepție procesuală sau prezumție de lucru judecat, ca în vechea reglementare). De asemenea, primește conținut normativ (art. 425 NCPC) dubla funcțiune, pozitivă și negativă, a autorității de lucru judecat. Sunt reglementate, totodată, prin dispozițiile art. 429 NCPC, efectul relativității și cel al opozabilității hotărârii judecătorești.

Dispozițiile noi ale Codului de procedură vin să curme și controversa legată de pierderea sau nu a autorității lucrului judecat atunci când se împlinește prescripția executării silit, statuând expres că prin împlinirea termenului de prescripție extinctivă se pierde puterea executorie a titlului, iar dacă dreptul de a obține obligarea pârâtului este imprescriptibil sau, după caz, nu s-a prescrist, creditorul are posibilitatea obținerii unui nou titlu executoriu, pe calea unui nou proces, fără a i se putea opune excepția autorității de lucru judecat [art. 696¹ alin. (2)].

Rezultă din teza potrivit căreia părții nu i se poate opune excepția autorității de lucru judecat, că odată cu puterea executorie se pierde și autoritatea lucrului judecat, pentru că altminteri demersul judiciar al creditorului ar fi paralizat și, cu toate că dreptul material la acțiune nu s-a stins prin împlinirea prescripției, aceasta să nu-l mai poată valorifica în justiție.

Legiutorul a optat astfel, în favoarea creditorului, alegând între cele două atitudini, respectiv: atitudinea pasivă a creditorului care nu a acționat pentru a-și valorifica silit dreptul și atitudinea de rea-credință a debitorului care, deși obligat prin hotărâre judecătorească, nu și-a îndeplinit de bunăvoie obligația (așteptând practic, împlinirea prescripției executării).

De asemenea, reglementând excepția procesuală a autorității de lucru judecat, ca mijloc de valorificare a efectului extinctiv al lucrului judecat anterior, legiutorul a statuat expres posibilitatea înrăutățirii situației părții în propria cale de atac, atunci când se constată că

hotărârea atacată nesocotise autoritatea de lucru judecat a unei alte hotărâri.

Această prevalență acordată principiului autorității de lucru judecat față de cel al neagravării situației părții în propria cale de atac (*non reformatio in peius*) este menită să garanteze stabilitatea juridică și faptul că lucrul judecat este imuabil nemaiputând fi pus în discuție.

Culegerea de jurisprudență de față grupează decizii ale instanței supreme, cu o problematică ordonată în funcție aspectele importante referitoare la instituția autorității de lucru judecat, văzută în formele ei de manifestare (efectul negativ, extinctiv și cel pozitiv, normativ), elementele constitutive ale acestora (cu tripla identitate de părți, obiect, cauză sau numai de chestiune litigioasă), felul în care acționează autoritatea de lucru judecat în interiorul aceluiași proces, modalitatea în care efectele acesteia se produc în relația dintre părți sau felul în care se repercutează față de terți (în forma opozabilității), precum și remedii ale nesocotirii autorității de lucru judecat.

Acolo unde s-a considerat necesar, deciziile sunt însoțite de note explicative sau critice. De asemenea, a fost semnalată reglementarea existentă în Noul Cod de procedură civilă, cu accent pe aspectele novatoare.

Sperăm că demersul de a cuprinde într-o culegere decizii, considerate reprezentative pentru această instituție importantă, menită să dea stabilitate circuitului civil, va da o imagine felului în care acest efect al hotărârii judecătorești este înțeles și aplicat în practica judiciară.

Adina Nicolae
Adriana Stamatescu

I) ELEMENTELE AUTORITĂȚII DE LUCRU JUDECAT

A. Explicații teoretice

Tripla identitate de elemente – părți, obiect, cauză – privește funcțiunea negativă a autorității de lucru judecat, adică interzicerea reluării judecării asupra unui litigiu care să poarte asupra acelorași trei elemente care au conturat cadrul procesual cu ocazia primei judecări (identitatea celor trei elemente nu interesează în aceiași termeni atunci când se pune problema efectului pozitiv al autorității lucrului judecat, când trebuie avută în vedere identitatea de chestiune litigioasă¹).

Identitatea de obiect (eadem res) vizează atât bunul material în privința căruia este formulată pretenția, cât și dreptul subiectiv care poartă asupra acestuia (de ex., dacă prima dată judecata s-a referit la un drept de proprietate asupra unui bun imobil, faptul că ulterior se invocă un drept de uzufruct face să nu existe lucru judecat și noua pretenție să poată fi examinată în fond).

Tot astfel, o cerere privitoare la un drept accesoriu poate să nu lege instanța ulterioară sesizată cu o cerere privind dreptul principal (de ex., după ce reclamantul a invocat daune-interesele unei creanțe și pretenția i-a fost respinsă, acesta poate ulterior reclama creanța și pretenția să-i fie admisă pentru că este vorba de obiecte diferite și instanța poate ajunge la concluzia, fără a se contrazice, că debitorul trebuie să restituie suma împrumutată, dar că nu datorează dobânzi).

Nu se poate susține, cum greșit se întâmplă adeseori, în doctrină și jurisprudență, că ar exista identitate de obiect și atunci când pretenția dedusă judecării este diferită față de primul proces „dacă se urmărește același scop”, pentru că o astfel de abordare a problemei identității de obiect ignoră, de fapt, distincția între efectul pozitiv și cel negativ al autorității de lucru judecat.

În realitate, dacă a avut loc o judecată anterioară, în cadrul căreia a fost dezlegată o problemă de drept având legătură cu dezbaterea judiciară din noul proces, ceea ce se va impune judecării ulterioare va fi efectul pozitiv al lucrului judecat.

¹ Pentru amănunte pe acest aspect, a se vedea și secțiunea referitoare la distincția între efectul pozitiv pe care îl produce lucrul judecat și efectul negativ al acestuia.

Identitatea de cauză (eadem causa petendi) privește fundamentul (actul sau faptul juridic ori material) pe care se sprijină dreptul a cărui valorificare se urmărește prin intermediul acțiunii, împreună cu împrejurările de fapt care au generat promovarea acțiunii.

Cauza cererii nu se confundă cu dreptul subiectiv civil ori de altă natură a cărui valorificare se urmărește prin demersul judiciar, ea fiind reprezentată de titlul, de izvorul dreptului respectiv (există atâtea acțiuni câte cauze de obligații sunt, după cum în materia drepturilor reale există tot atâtea acțiuni câte temeiuri ale dreptului pot fi invocate).

Cauza nu trebuie confundată cu mijloacele de probă, astfel încât, dacă într-o a doua acțiune nu se invocă un nou temei al dreptului, ci doar un alt mijloc de dovadă a acestuia, va exista identitate de cauză (de ex., dacă într-o primă acțiune în revendicare se susține ca fundament ori izvor al dreptului vânzarea-cumpărarea, fără a se face dovada acesteia, introducerea unei noi acțiuni pentru că s-a procurat înscrisul constatator al vânzării-cumpărării înseamnă invocarea în fapt a aceleiași cauze, doar mijlocul de probă fiind unul nou).

Identitatea de persoane (eadem condicio personarum) presupune existența acelorași părți în aceeași calitate juridică, pentru că ceea ce este judecat între două persoane nu poate, în principiu, profita și nici dăuna terțelor persoane, dându-se expresie principiului relativității efectelor hotărârii judecătorești.

Interesează nu prezența fizică a părții, ci calitatea juridică a acesteia (nu de reclamant, pârât sau intervenient, între care nu trebuie să existe suprapunere cu prima judecată, ci aceea de titular al dreptului sau obligației deduse judecății).

În același timp, trebuie menționat că există categorii de persoane care, deși nu stau în proces, vor suporta efectele hotărârii judecătorești datorită raporturilor lor cu părțile, care îi fac să fie considerați asimilați acestora.

Este vorba de categoria așa-numiților avânzi-cauza (*habentes causam*), din care fac parte: succesorii universali și cu titlu universal, succesorii cu titlu particular, creditorii chirografari, creditorii ipotecari și privilegiați (asimilați, din punct de vedere al producerii efectelor, succesorilor cu titlu particular)¹.



¹ Pentru amănunte în legătură cu categoria avânzilor-cauza, a se vedea și A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, pp. 88-92 și pp. 176-192.

B. Reglementare în Noul Cod de procedură civilă

Prin dispozițiile art. 425 alin. (1) NCPC sunt reglementate elementele autorității de lucru judecat, în manifestarea acesteia, de efect negativ, care pune obstacol unei noi judecăți, stabilindu-se că: „Nimeni nu poate fi chemat în judecată de două ori în aceeași calitate, în temeiul aceleiași cauze și pentru același obiect”.

La fel ca în reglementarea anterioară (art. 1201 C. civ.), aceeași triplă identitate de elemente (părți, obiect, cauză) face să subziste lucrul judecat, de așa manieră încât să nu mai poată fi reluate debaterile judiciare asupra raportului juridic tranșat deja jurisdicțional.

În ceea ce privește efectul pozitiv al autorității de lucru judecat, (respectiv, posibilitatea pentru parte de a se prevala de cele statuate într-o judecată anterioară, atunci când are legătură cu noul proces intentat), el își află reglementarea în alin. (2) al aceluiași articol, potrivit căruia „Oricare dintre părți poate opune lucrul anterior judecat într-un alt litigiu, dacă are legătură cu soluționarea acestuia din urmă”.

De data aceasta, fără să pună obstacol unei noi judecăți, pentru că nu este reunită tripla identitate de elemente menționată, efectul pozitiv al lucrului judecat obligă instanța ulterioară să țină seama de ceea ce o primă judecată a statuat și să-și sprijine propriul raționament pe dezlegările jurisdicționale anterioare, în măsura în care acestea au legătură și influențează chestiunea litigioasă dedusă judecății ulterior.

Referitor la opozabilitate, în înțelesul *lato sensu*, de relativitate și obligativitate, a efectelor hotărârii judecătorești, față de părți și de succesorii acestora, dispozițiile art. 429 alin. (1) NCPC statuează expres că „Hotărârea judecătorească este obligatorie și produce efecte numai între părți și succesorii acestora”.

De asemenea, pentru a se evita situațiile în care, un cadru procesual incorect sau insuficient determinat ar avea drept consecință pronunțarea unei hotărâri ale cărei efecte să nu poată fi opuse tuturor persoanelor care au legătură cu raportul juridic dezbătut, Noul Cod de procedură civilă reglementează, prin dispozițiile art. 77 și 78¹, o instituție inexistentă anterior (dar a cărei necesitate și

¹ **Art. 77.** — (1) În cazurile expres prevăzute de lege, precum și în procedura necontencioasă, judecătorul va dispune din oficiu introducerea în cauză a altor persoane, chiar dacă părțile se împotrivesc.

(2) În materie contencioasă, când raportul juridic dedus judecății o impune, judecătorul va apune în discuția părților necesitatea introducerii în cauză a altor persoane. Dacă niciuna dintre părți nu solicită introducerea în cauză a terțului,

utilitate a rezultat din multiple situații practice), referitoare la introducerea forțată, în cauză, din oficiu, a altor persoane¹.

Acestor persoane, astfel introduse în proces, hotărârea le va fi opusă cu efecte obligatorii, ele dobândind calitatea de părți.



C. Jurisprudență

- 1. Identitatea de obiect. Indicarea unei alte întinderi a prejudiciului cauzat prin aceeași faptă ilicită, fără să fi intervenit elemente ulterioare primei judecăți. Distincția între pretenția formulată și mijlocul de probă.**

Împrejurarea că într-un nou demers judiciar este indicată o altă întindere a prejudiciului – fără ca elemente ulterioare hotărârii irevocabile

iar judecătorul apreciază că pricina nu poate fi soluționată fără participarea terțului, va respinge cererea, fără a se pronunța pe fond.

(3) Introducerea în cauză va fi dispusă, prin încheiere, până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe.

(4) Când necesitatea introducerii în cauză a altor persoane este constatată cu ocazia deliberării, instanța va repune cauza pe rol, dispunând citarea părților.

(5) Hotărârea prin care cererea a fost respinsă în condițiile alin. (2) este supusă numai apelului.

Art. 78. (modificat prin Legea de punere în aplicare) — (1) Cel introdus în proces va fi citat, odată cu citația comunicându-i-se, în copie, și încheierea prevăzută la art. 77 alin. (3), cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, precum și înscrisurile anexate acestora. Prin citație i se va comunica și termenul până la care va putea să arate excepțiile, dovezile și celelalte mijloace de apărare de care înțelege să se folosească; termenul nu va putea fi mai lung decât termenul de judecată acordat în cauză.

(2) El va lua procedura în starea în care se află în momentul introducerii în proces. Instanța, la cererea celui introdus în proces, va putea dispune readministrarea probelor sau administrarea de noi probe. Actele de procedură ulterioare vor fi îndeplinite și față de acesta.

¹ Este vorba de acele situații de coparticipare procesuală necesară, ca de ex., ipoteza în care acțiunea în revendicare nu este formulată de toți coproprietarii dreptului și s-ar pune problema respectării regulii unanimității sau atunci când se solicită nulitatea unui act juridic, fără ca în proces să stea toate părțile respectivului act juridic, așa încât pronunțarea sancțiunii, în măsura în care ar rezulta din probe, nu ar fi posibilă doar față de unele dintre părțile actului.